

A Somogyi-könyvtár polcairól

„Kitsin Rajzba elő adnak mindeneket”

A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteményében különleges helyet foglalnak el a „tanoncrajzok”, vagyis a 19. századi iparos tanulók szakrajzai. A hajdani tanterv előírásai szerint az inasok elsajátították a szabadkézi és mértani rajzolás alapelemeit – csöppet sem alapfokon. Legsikerültebb munkáikat joggal nevezhetjük művészeknek.

„Méglen tovább mennénk, ezen Osztályokat / Lássad, a mellyekbe készítnek Rajzokat. / Itt Lakatos, Kováts, Asztalos Takáttsal, / Bodnár, meg Szijjártó, Kőműves az Áttsal; /Inas, Legény, Mester, mind egyre dolgoznak, / Tanuló Diákok velek versent futnak. / Az Épületeknek Állását, Fekvését, / Azok Tekintetét, Szelését, Metztzését; / Házi Bútorokkal, más Készületeket, / Kitsin Rajzba elő adnak mindeneket.”

A versbe foglalt iskolalátogatás „Szeged Széchenyije”, azaz Vedres István tollából való. A város hites földmérő mérnöke A szegedi múzsák százados ünnepe című kötetében emlékezett meg az akkor százéves piarista gimnáziumban működő iparosképző rajziskoláról.

A Schola Graphidist 1799-ben hozta létre Szeged magisztrátusa, s az első évben 121 tanuló ült a rajztáblák mögé. A helytartótanács már hét évvel korábban, 22 iparágra kötelezővé tette az inasok rajziskolába járatását. „A mesterek természetesen sérelmezték a rendelkezést, hisz az iskola a munkától vonta el a tanulót, de az a veszély is fenyegetett, hogy az inas, úgy lehet, többet tud majd a mesterénél!” – írja Tóth Béla a Szeged vasművessége című kötet bevezetőjében.

A szegedi szakmunkásképzés 125 éves jubileumára kiadott emlékkönyvben olvasható a tanonciskolák tanterve, amely érzékletesen részletezi a rajzolással kapcsolatos követelményeket is.

A szabadkézi rajz tanításának célja: „általában a szép alak és idom iránti érzék és értelem ébresztése és fejlesztése.” Az elsős tanoncok az egyenes és hajlított vonalak világában gyakorolták magukat, a sokszögektől a szalagdíszekig.

Másodikban csigavonalat, levélidomokat, görög, római, román és reneszánsz díszítőelemeket is papirosra kanyarítottak. Mértani testek távlati ábrázolását ugyancsak „szabadkézből” mutatták be. A harmadikosok már a „régibb magyar szöveteken és hímzéseken előforduló ékítménymotívumokat”, domború díszítéseket és figurális mintákat rajzoltak, alkalmanként tollal és egyszerű színezéssel, néha emlékezetből.

Az „építőiparosok” a téglafalazatok kötéseinek sokasága mellett a donga-, zárdakereszt, gömb és csehboltozat, oszloprendek, párkányok, szegélyek állványozás és pallértervek ábrázolásában is járatosak voltak. Az asztalosok és esztergályosok díszített bútorok és épületfelszerelési tárgyak, a kocsigyártók alkatrészek (kerék, tengely, kocsiszekrény, stb.), a bádigosok és rézművesek tölcsérek, fürdőkádak szerkesztésében is jeleskedtek.

A kárpitosok élő virágok rajzolása mellett szintani elemzéseket, valamint „építészeti stylanulmányokat” is folytattak, a „belhelyiségek díszítése” céljából. Az arany- és ezüstművesek síkban és térben ábrázoltak emberi és állati alakokat (stilizálva és valóságghűen), a tárgyak formázását viaszból gyakorolták, s ismerniük kellett a főbb építészeti és művészettörténeti stílusjegyeket is.

Nyilas Péter

Engelthaler Károly rézművestanuló rajza